

Selo Oštrelj okruženo je rudnicima. Zbog njih vetar već decenijama u selo donosi kancerogene materije. Ljudi teško dišu, hrana koju gaje dugo nije smela da se koristi, a zagađeni su bili i izvori vode. I dok kineska kompanija poslednjih godina povećava nivo zagađenja, meštani Oštrelja strahuju za svoje živote. Kako CINS saznaje, na pomolu je selidba.

Kao u Sahari.

Tako izgleda selo Oštrelj kod Bora kada duva vetar. Prašina prekrije sve – biljke, voće, a već na žici koji se suši postane crn.

Ljudi u ustima tada osećaju pesak.

„U tim trenucima oči nas peku, teško dišemo. Ljudi koji imaju problema sa disajnim organima, koji su bolesni, asmaticari, oni koriste pumpice mnogo češće“, priča za CINS **Vesna Predić Petrović** iz Oštrelja.

Prašina pada sa mesta gde se odlaže rudarski otpad, takozvanog jalovišta, koje se nalazi nedaleko od sela. Jalovište izgleda kao veliko jezero ispunjeno masom nalik na živo blato koje se suši. Osušeni deo vetar zatim raznosi kao prašinu.

Jalovište je napravljeno pre četrdeset godina, a posledice su ubrzo bile vidljive.

Za prvih deset godina skladištenje otpada iz rudnika u Oštrelju negativno je uticalo na vazduh, vodu, ali i zemljište, pokazuje Izveštaj koji je 1993. izradio *Gradski zavod za zaštitu zdravlja Beograd*, a u koji je CINS imao uvid. Tokom većih kiša i topljenja snega materijal sa jalovišta se spirao i zagađivao reke i površinske vode. Poljoprivreda je postala nepoželjna u zoni od 500 metara, a okolne biljke nisu bile za stoku. Kilometar i po od jalovišta ne bi trebalo niko da stanuje, posebno ne deca i hronični bolesnici, navodi se u izveštaju.

U međuvremenu rudarski posao u ovom kraju samo se širio pa je selo danas praktično okruženo rudnicima. Kompanija *Serbia Zijin Copper (Ziđin Koper)* preuzela je 2018. nekadašnji *Rudarsko-topioničarski basen Bor (RTB)*. Usledio je plan širenja rudnika Veliki Krivelj čija prašina zagađuje selo. Sa druge strane, kompanija *Serbia Zijin Mining (Ziđin Majning)* otvorila je 2021. kompletno **novi** rudnik Čukaru Peki. Nešto dalje se nalaze i rudnici Cerovo i Novo Cerovo.

CINS donosi priču o meštanima Oštrelja, njihovom životu i borbi za opstanak. Suočeni sa rudarskim otpadom koji raste i strahom od zagađenja, nailaze na ćutanje institucija koje bi trebalo da im pomognu. Istovremeno imaju sastanke sa kineskim investitorom ne bi li saznali šta je plan za njihovo selo.

Meštanka **Ljiljana Martinović** se plaši da će Oštreljani biti prepušteni sami sebi:

„Bićemo oaza u pustinji jalovine. I na kraju će nas jednostavno naterati da mi sami odemo bez nadoknade“.

Međutim, CINS je došao do saznanja da u *Ministarstvu rudarstva i energetike* planiraju preseljenje Oštrelja, o čemu oni sami - ne znaju ništa.

„Pa neću valjda da umrem“

Selo Oštrelj udaljeno je petnaestak minuta vožnje od centra Bora. U njemu živi oko 550 stanovnika. U prva četiri meseca ove godine Oštreljani su disali zagađen vazduh više nego što bi smelo za godinu dana. Kancerogeni arsen ovde često prelazi dozvoljene granice, pokazuju podaci Instituta za metalurgiju i rudarstvo iz Bora.

Kada su na proleće 2021. počeli da pristižu mesečni izveštaji sa novopostavljene merne stanice Instituta u centru sela došlo je do „mobilizacije svesti“, objašnjava predsednik Radne grupe za opstanak sela Oštrelj, **Dorđe Anđelić**.

„Povezali smo te rezultate sa tim i što se u selu uvećala znatno smrtnost od kancera. (...) Pre godinu dana je u pola godine sedmoro ‘otišlo’ od kancera. Inače, svake godine bude troječetvoro. To je za Oštrelj normalna pojava. Evo ove godine je bilo dvoje“, objašnjava Anđelić. Radnu grupu čine mahom ljudi iz nekadašnjeg Odbora za ekologiju Mesne zajednice Oštrelj. Grupa je izabrana na jednom od zborova sela i danas zastupa meštane u pregovorima sa kompanijom *Ziđin* i institucijama. Mesecima unazad pokušavaju da skrenu pažnju na stari problem.

Selo Oštrelj zagađeno je decenijama, ali ne plaši sve u selu proizvodnja hrane na zatrovanom zemljištu.

Tako Bora Todorović, elektro-mehaničar po zanimanju, kaže da ga ne plaši to što je hrana koju jede potencijalno loša po zdravlje. I sam se bavi poljoprivredom za sopstvene potrebe.

„Znate šta, mi jedemo tu hranu, jedemo te proizvode, dajemo našoj deci. (...) Tu smo, živimo, pojavljuju se i neke bolesti, ima svega i svačega, ali, znate šta, na kraju krajeva to svuda ima. Ne samo u Boru i okolini nego jednostavno svuda ljudi oboljevaju.“

Skoro svi stanovnici Oštrelja misle „pa neću valjda da umrem“, objašnjava **Rade Jenić**, član Radne grupe.

„I on neće da umre danas, ali nije svestan da će da umre za koju godinu, dve ili tri, a država dozvoljava da ti sam sebe truješ“, žali se Jenić.

Hrana iz Oštrelja neretko završava na pijacama, a da ljudi koji je kupuju toga nisu ni svesni. Na nedavnom sastanku predstavnika meštana i predstavnika kompanije *Ziđin Koper*, iz rudarske kompanije nisu rekli koliko je zagađeno zemljište. Potvrdili su, međutim, da je zagađena Kriveljska reka koja protiče kroz selo.

U kompaniji su svesni i problema sa prašinom koja pada sa jalovišta, pa su otpočeli radove kako bi smanjili zagađenje. Reč je o postupku ozelenjavanja jalovišta koji će trajati pola

godine, piše u časopisu *Kolektiv* kompanije *Ziđin*. Na mestu sa koga se danas raznosi prašina kompanija nanosi sloj zdrave zemlje, a zatim će na njoj posaditi travu.

Profesorica **Snežana Šerbula**, Šef katedre za zaštitu životne sredine *Tehničkog fakulteta u Boru*, objašnjava za CINS da je ozelenjavanje dobro kao rešenje jer onda ne bi bilo prašine. Ipak, kaže da je teško proceniti kako će to uticati na ukupnu zagađenost Oštrelja. Kako kaže, prašina dolazi i sa ostalih jalovišta, ne samo ovih koja su najbliža selu.

Čekajući institucije

U više navrata o problemima Oštreljani su pisali lokalnoj samoupravi, ministarstvima rudarstva i zaštite životne sredine, premijerki **Ani Brnabić**, predsedniku države **Aleksandru Vučiću**. U poslednjem dopisu iz marta ove godine tražili su, između ostalog, da se izradi prostorni plan za Oštrelj u kome bi i sami učestovali, kako bi se omogućio opstanak sela. Odgovore od institucija, kako kažu, nikada nisu dobili.

Obećanje da će se raditi na rešavanju njihovog problema dobili su samo od zamenika gradonačelnika Bora, **Milivoja Janoševića**.

Kako navodi Rade Jenić, selo nije protiv eksploatacije rudnog bogatstva ali su protiv toga da budu žrtve. Rešenje zato vidi u preseljenju sela uz novčanu nadoknadu za imovinu.

Iz *Ministarstva rudarstva i energetike* u odgovoru CINS-u navode da su u avgustu 2021. obrazovali Radnu grupu koja u Boru traži prostor „dovoljne površine“, na koji bi preselili naselja poput Oštrelja koji su pod uticajem rudarskih aktivnosti.

Predstavnici kompanije *Ziđin Mining* obilazili su selo i nudili meštanima da otkupe imovinu, objašnjava jedan od njih, **Lale Simonović**. Tada je počeo da preispituje život u selu.

„Ako su vam došli tako pred vrata, s tom namerom, vaš život i koncepcija vašeg života polako padaju u vodu i onda vidite gde ste vi i šta radite u stvari.“

Da bi video koliko su ozbiljni, kompaniji je oko Nove godine odneo listove nepokretnosti i ostavio ih portiru. Nakon toga mu se niko nije javio.

I komšije imaju probleme

Dok govore o svojim problemima, meštani Oštrelja dobro su upoznati sa problemima „komšija“ iz susednih sela. Poslednjih godina, usled novih rudnika u vlasništvu kompanije *Ziđinu* okolini Bora, nestajali su hektari njiva i šuma. Kompanija je od seljaka kupovala imovinu, a deo je dobila i od države prinudnim oduzimanjem od meštana kroz proces eksproprijacije. Često prepušteni sami sebi, bez pravedne naknade, deo stanovnika ovog kraja ostajao je bez osnovnog izvora prihoda, ali i novca da se isele. Pravdu i danas čekaju na sudu, o čemu je CINS već pisao.

Ljiljana Martinović koja strahuje da će Oštreljani biti prepušteni sami sebi zaposlena je u

Ziđin Majningu, ali kaže da je njoj važniji život nje i njene porodice nego ta plata.

„Mi se svi trujemo prekomerno i ako to dozvolimo i dalje, šta meni vredi posao – ja ću da obolim, neću više moći da radim, na kraju ću da umrem i opet posla nema.”

Sa druge strane, **Bora Todorović** kaže da se ne bi selio, iako zna da je selo zagađeno. Već se selio osamdesetih godina, kada je RTB izgradio jalovište. Taman se oženio, objašnjava, i dobio decu, a onda je morao da napusti imanje koje su mu ostavili roditelji.

„Došli smo ovde, ali nikad nismo mogli da se oporavimo psihički. To tako utiče na čoveka, ja to ne mogu da vam opišem rečima, to je stvarno jedna teška trauma.”

Do dana objave teksta nismo dobili odgovore *Ziđin Majninga*, CINS piše.